

MIQUEL CARRERAS I COSTAJUSSÀ

VIST PER JOAN SALLARÈS I CASTELLS

JOAN SALLARÈS I CASTELLS (1893-1971)

L'estat actual dels nostres coneixements sobre la vida cultural sabadellenca del període 1900-1936 presenta un indubtable desequilibri que és, fins a cert punt, natural. D'una banda, els escriptors de la «colla» de Sabadell i els artistes plàstics coetanis més significats ens són, a causa de la seva transcendència més enllà del marc local, ben coneguts. D'altra banda, però, no sabem pràcticament res de l'activitat cultural protagonitzada per personatges de «segona fila», però no menys singulars, entremig d'una extensa xarxa associativa. I, precisament pel seu reduït abast, per la seva intranscendència, si es vol, era des de la «segona fila» que es configurava l'ambient cultural predominant a la ciutat.

Dins de la «segona fila», Joan Sallarès i Castells (Sabadell, 1893-1971) ocupà una posició rellevant. La seva trajectòria humana era, en certs aspectes, comuna a la d'altres individus que conformaven els amplis estrats de la petita burgesia local. Fill d'un pintor, mort

quan Sallarès era tot just un nen, treballà en diverses impremtes de la ciutat. L'operari impressor, i el fet no és insòlit a l'època, adquirí una notable cultura d'auto-didacta. Finalment, Joan Sallarès s'independitzà amb una petita llibreria, que instal·là al carrer del Pedregar.

Tot i l'interès personal en el negoci, les seves inquietuds culturals i literàries sobrepassaven els murs de la llibreria. Sallarès escriví contes, conreà també la biografia i la crítica literària, i cal no oblidar-lo com a excel·lent prologuista de dues obres singulars de la literatura històrica sabadellenca.¹ A més de literat, Sallarès fou un actiu conferenciant² i tingué un protagonisme remarcable en moltes activitats culturals de la ciutat. Ell fou l'inspirador d'una nova història de Sabadell que es materialitzà en els «*Elements*» de Miquel Carreras. També realitzà algunes traduccions³ i, des de la llibreria, impulsà, molt modestament, algunes edicions.⁴

Ideològicament era un demòcrata i un catalanista d'arrelades conviccions. Els qui el conegueren el re-

¹ Les seves obres publicades, entre 1919 i 1977, comprenen més d'una quinzena de títols. N'estalviem la relació ja que Joan Alsina ens ha promès un treball sobre la figura de Sallarès. Els pròlegs a què ens referim són el de *Sabadell del meu record*, de Marian Burguès (1929), i el d'*Elements d'Història de Sabadell*, de Miquel Carreras (1932).

² A la Fundació Bosch i Cardellach es conserven les notes de les conferències que dictà.

³ Traduí l'*Abecedari de Tolstoj. Primer llibre de lectura per a ús de les famílies i de les escoles* (1931¹). Barcelona. Llibreria Catalònia. I també el segon llibre que edità la llibreria Verdaguier de Barcelona el 1938.

⁴ El 1925 edità *Fulles despreses*, de Ramon Riu, i *Estudis de terrissa catalana*, de Marian Burguès. També editava l'anomenada *Guia «Salla»*.

corden sense filiació política, però decantat cap a l'esquerra.⁵ L'«ideari cívic», que redactà per encàrrec del primer consistori republicà, deixa traspuar l'esperit d'un home demòcrata, tolerant, sociable i educat.⁶ Aquest esperit obert i tolerant, malgrat una certa rigidesa de caràcter, li permeté relacionar-se sense problemes amb persones d'altres conviccions, com les que sovintejaven la tertúlia dels «dillunsos» de cal Llonch.⁷ Per això, i donat el seu remarcable bagatge cultural, no ens ha de sorprendre la seva amistat amb Miquel Carreras, a qui admirava pregonament. Carreras, allunyat de tot sectarisme, desplegava la seva activitat per sobre, però no indiferent, de les ideologies i altres barreres amb què els seus conciutadans curt-circuitaven allò que considerava com a valors supremes: la democràcia, la nació, la ciutat, la fe autèntica...

La guerra civil sotraguejà profundament Joan Sallarès. La brutalitat va fondre tots els referents socials de les seves conviccions democràtiques. Alguns dels seus amics hagueren de fugir de la ciutat. La mort al front, en circumstàncies tràgiques, del seu fill Miquel li provocà una ferida difícil de cicatritzar. Després, el 1939, malgrat els seus esforços per salvar el patrimoni cultural i el seu comportament irreprotxable, vingué l'empresonament.⁸

Durant el franquisme, Sallarès continuà la seva activitat literària pels camins de la novel·la, de les memòries, de l'excursionisme... Tanmateix, ja no pogué desplegar l'activisme cultural d'altres temps. La xarxa associativa estava malmesa, els referents reals de la societat contradeien les seves conviccions, la llengua era perseguida, alguns dels millors amics, particularment Miquel Carreras, havien mort i l'activitat social de la setmana ja no començava amb els «dillunsos» de cal Llonch. Com tots els homes, les conviccions dels quals estaven en contradicció amb l'atmosfera d'aquells anys, Sallarès esdevingué una mica naufrag, un exiliat interior que de tant en tant enviava versos als jocs florals celebrats a l'exili exterior.

⁵ Mn. Camil GEIS (1986). *Els que he trobat pel camí*. Sabadell. AUSA, p. 361-363. Joan LLONCH I SALAS (1976). «Recordant... ("in memoriam" dels que foren i del què fou)». *Arraona* (Sabadell). II època, 2, tardor, p. 55. Un darrer estudi el situa com a militant de la Unió Socialista de Catalunya a l'inici de la dècada de 1920. Ricard VINYES (1989). *La presència ignorada. La cultura comunista a Catalunya (1840-1931)*. Barcelona. Edicions 62, p. 181-182.

⁶ Publicat dins el *Llibre de la llei i de la ciutadania* (1933).

Fins i tot en aquestes circumstàncies, Sallarès no oblidà la personalitat de Miquel Carreras, un home singular que simbolitzava el millor de l'època i de les aspiracions que sucumbiren el 1939, i maldà, com ho proven els dos textos que li dedicà, per mantenir-ne viu el record.

NOTA SOBRE AQUESTA EDICIÓ

El 25 de març de 1960, Joan Sallarès llegí una ponència a la Fundació Bosch i Cardellach sota el títol *Dels trets humans i de la fesomia moral del polític Miquel Carreras*. La ponència fou editada aquell mateix any amb els rudimentaris mitjans —multicopista— que llavors podia permetre's la Fundació. El 1963, la mateixa entitat sabadellenca convocà el «Premi Miquel Carreras» amb l'objecte d'aprofundir més el coneixement sobre aquest destacat intel·lectual sabadellenc. Joan Sallarès hi concorregué amb un text, d'una cinquantena de folis, que portava el títol de *Vida de Miquel Carreras i Costajussà, fill de Sabadell. 1905-1938*. El text, que no figurà entre els premiats, era una visió més completa, més reivindicativa i amb més desfogament literari que la ponència de 1960, tot i que alguns paràgrafs eren bàsicament idèntics.

En ambdós casos, Sallarès no féu un tractament erudit de la biografia de Carreras, sinó que, portat per una amistat realment devota, realitzà una aproximació a la seva personalitat. En aquesta visió, i això constitueix el seu màxim valor, la memòria personal prevalia per damunt de la recopilació de dades o de la interpretació de l'obra. Tanmateix, hom podria fer dos retrets als textos de Sallarès. En ocasions, l'afecció literària el portà a divagacions genèriques de discutible vàlua. En altres, en canvi, l'exercici del record restà —molt probablement pel temor a revisitar una època condemnada a la foscor— malauradament epidèmic.

El document que presentem es basa en una selecció d'ambdós treballs de Joan Sallarès. En un pri-

Sabadell. Acció Municipal Docent. Edicions de la Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Sabadell.

⁷ Joan LLONCH I SALAS, ob. cit.

⁸ A l'Arxiu Històric de Sabadell ha estat localitzat entre els papers de l'alcaldia dels anys setanta (!), i dins un document anònim més extens, un text titulat «Documento que me fue remitido por su autor Don Juan Sallarés Castells. Notas para una memoria a escribir, 19 de julio de 1936 a 26 de enero de 1939». Aquest text està datat a la presó de Barcelona, el 9 de maig de 1939.

mer moment pensàrem editar només una tria del text de 1963. La lectura de la ponència de 1960 ens féu adonar, però, que alguns paràgrafs interessants no havien estat inclosos en la biografia de 1963 o que hi eren més vívids i aconseguits. Finalment, hem combinat la selecció de textos del treball de 1963 amb la inclusió d'alguns paràgrafs de la ponència de 1960.

La selecció ha estat feta sense ànim de traïr al més mínim la meritòria aportació de Joan Sallarès. Hem desestimat només aquells paràgrafs on el desfogament literari portava Sallarès per camins massa genèrics, divagatoris i d'escàs interès segons la nostra opinió. També hem suprimit dos apartats on Sallarès relacionava els articles i les conferències de Carreras, perquè són incomplets i perquè enguany aquestes relacions seran publicades de manera exhaustiva en una obra col·lectiva sobre Carreras. Els textos editats no han sofert la més mínima alteració.

Els paràgrafs suprimits —que tot seguit relacionem— han estat marcats per punts suspensius entre claudàtors. La procedència original dels textos ha estat assenyalada amb una abreviatura entre parèntesis i amb expressió de la foliació. Els titulars dels diferents apartats són del mateix Sallarès, excepte els que van entre claudàtors.

[LA CONEIXENÇA]

Jo vaig convertir-me en amic de Miquel Carreras com a conseqüència d'una discussió que no arribaria a haver-nos de desalterar. I havia d'ésser així, puix que jo el depassava d'una dotzena d'anys, i si ell respectava la meua majoria d'edat, tant per tant, calia que jo tingués en compte i respectés la seva minoria. Devia ésser per allà l'any 1920 i fou en l'avinentsa de sortir d'escoltar una de les conferències que el P. Antoni M. de Barcelona va donar durant alguns dies, al vespre, a l'església de la Puríssima Concepció. El franciscà aleshores es trobava en el moment més fort de la seva embranzida d'orador proselitista; parlava a grans dolls i fragosament i usava de termes llampants i sorprenedors mateix que donés vergassades a l'aire. Deia grosses veritats —les eternes veritats— i la seva facúndia es transformava després en un coral d'admiracions de la seva eloqüència. A la sortida, aquell indret de la Puríssima era una sembra de pasme i d'alabances. Jo m'acompanyava d'algú altre i del qui fou notable caricaturista Josep Sallés («San»), i Miquel Carreras, conegut d'aquest, s'acompanyà de tots plegats. Potser una mica afanyosos de polemitzar, i potser —també— emmetzinats d'una fregadeta d'irreverència, la nostra expansió de comentaristes del que havíem sentit no s'avenia massa amb certs conceptes que acabava de vertir l'orador. S'havia foraviat, i el que ell pronuncià consideràvem que no era ni el més raonable ni el més convenient. A una distància de quaranta anys, ara, no m'és possible determinar els extrems per nosaltres combatuts o criticats. Miquel Carreras continuava acompanyant-se de nosaltres sense dir una sola paraula. Anàvem Rambla avall, se-

Abreviacions:

DTH = *Dels trets humans i de la fesomia moral del polígraf Miquel Carreras*
 VMC = *Vida de Miquel Carreras i Costajussà, fill de Sabadell. 1905-1938.*

Paràgrafs i apartats suprimits de *Vida de Miquel Carreras...*

- Introit i justificació, f. 1-3.
- Paràgraf sobre la «futuresitat dels minyons», f. 5.
- Paràgraf sobre Amèrica i Àfrica el 1963, f. 9.
- Desplegament literari de Miquel Carreras, f. 10-14 (relació d'articles).
- Les activitats orals de Miquel Carreras, f. 15-17 (relació de conferències).
- Dos paràgrafs divagatoris sobre l'expressió humana de Miquel Carreras, f. 18.
- Paràgraf sobre la independència de Miquel Carreras, f. 24. Substituint per un text més vívid i detallat de DTH.
- Paràgrafs d'elogi retòric, f. 27.
- Què era i què podia ser Miquel Carreras per a Sabadell, f. 48-49.

JOSEP M. BENAUL I BERENGUER

gons llavors era costum d'expansionar-se al vespre. En aquella època la Rambla era el sanedri de la ciutadania, un sanedri gairebé llarguerut d'un quilòmetre, en la perllongació del qual era corrent trobar-hi tots els qui en el nostre medi local duïen la dèria d'alguna cosa, i així cada grup formava una representació. I el mateix podem topa-hi amb els capparets del Síndicat que sortien de l'Obrera, com amb els del Comitè Polític del Círcol Republicà Federal; els radicals hi apareixien contrets a ser-hi una pileta de cridaners; un grupet ple de fums acabava d'abandonar l'Acadèmia de Belles Arts; una colla assossegada anava venint de l'Acadèmia Catòlica; uns joves esverats, organitzadors de ballarugues, que en discutien l'orquestra; els qui planejaven una excursió; els qui sense representació específica arribarien fins al capdavant («fins a tocar ferro»), i aquell dia nosaltres, els qui no ens aveníem del tot amb el que el P. Antoni M. de Barcelona manifestà amb adjectivades clamors. Miquel Carreras seguia sense dir res. Però, en arribar a l'indret de la fàbrica de Joan Morral, va poder-se comprendre que ja no li era possible aguantar més. Llavors aparegué el rigor de la seva justícia —justícia posada en boca d'un jovenet de quinze anys— amb una dialèctica que es projectava en amples períodes verbals, i ens calgué escoltar el seu monòleg d'atac i defensa, per a la fi tots junts quedar bon xic malparats. Incloent-hi —amb especials respectes i subtils— el mateix P. Antoni M. de Barcelona.

Responent a una impertinència, recordo, això sí, que Miquel Carreras va afirmar-se en el seu catolicisme, al qual, per més que mai de la seva vida —ni en aquell moment ni després— no apa-

regué com actiu militant, sempre es va esprémer del seu gran cor silenciosament i fent-ne pràctiques íntimes i del tot acordades als més sensibles principis de la caritat cristiana.

És d'aquesta original faisó que fou feta la meua primera co-neixença personal amb qui esdevindria el meu gran amic. Cert que d'ell no me'n mancaven antecedents, però entre nosaltres una oportunitat de contacte directe encara no s'havia produït. La primera havia estat tempestuosa, però després d'aquell llavaci inicial la nostra relació sempre més va produir-se en termes de comprensió i de pau, com no podia ésser d'altra manera.

I encara l'amistat estreta entre nosaltres dos va trigar bastant de temps a fer-se efectiva i normal.

(DTH, p. 3-5)

[...]

COMENÇA LA NOSTRA TASCA

Tal com encetar una lectura reclama algun estímulo d'atracció, i ficar-s'hi endins, de no saber amb qui un hom se les heurà, gota de tossuderia audaç; de la mateixa manera —cas parell—, en anar a parlar amb altri, el primer que fem és mirar-lo a la cara per comprovar si ens mira i, principi de mútua entesa, si sembla disposat a escoltar-nos. És el procedir comú i corrent. Per aquesta inicial preventorietat, ara que em proposo parlar de Miquel Carreras i Costajussà, de cop m'apareix en el record la seva expressió física, el veig en el seu continent, i a continuació, en assossec, sento imperi de senyalar una data: 5 de febrer de l'any 1905, que és el dia en què ell vingué al món, a Sabadell i sota el teulat d'una atebíada cambra de la casa que té per senyal —vulgar entre la vulgaritat circumdant— el número 154 del carrer del Sol, un nom tan esplendorós del qual el nadó s'il·luminaria fins arribar un moment a convertir-se en llum de la ciutat que el veia néixer. A aquell nom de carrer hi feren continuar el de l'historiador i literat «Victor Balaguer» i ara, seguint els tomballons i les trasmudances polítiques, el de «General Mola». Medis i gent hi ha en què les etapes del temps els duen a exornar-lo d'aquestes frivolitats. Miquel Carreras i Costajussà per sempre serà fill del carrer del Sol.

El seu pare, Lluís Carreras i Puig, nascut ací, fou un amanuense incrustat tota la vida a un escriptori del Banc de Sabadell, i la seva esposa, Ramona Costajussà i Gibert, natural de Sentmenat, era pubilla robusta i apagesada, de faç acolorida i franca de mestrejaments, de qui el seu fill restaria devotament enamorat per sempre. Dels tres plançons que florirà el matrimoni, Miquel és el primogènit i els seus dos germans prendrien per ordre els noms de Josep i Francesc.

La primera infància de Miquel Carreras podem suposar-la més o menys com la de tota la mainada: el vaguejar ensomniat i unes entremaliadures sense àvola intenció que no han de comptar per res perquè encara no apunten cap tarannà; no és fins arribar a la minyonia que pot descobrir-se algun principi d'inclinació i de personalitat: el comport, l'atenció i les preguntes que pugui fer l'infant en seran indicis. De quan el petit Miquel —qui mai no assoliria una gran estatura— fou dut al Col·legi de la Sagrada Família, al carrer de «Sant Josep», no hi cap el dir-ne res. Posats més ençà, sí que pot parlar-se'n, i anotem que, entrat a l'aula del suau germà Viola, en el Col·legi dels PP. Escolapis, venç la coneixença

de les primeres lletres d'una volada. Caldrà que passi ben bé un any per canviar-lo de classe: és massa petit. Encara ningú no se n'ha adonat, que Miquel Carreras ja sap llegir i escriure; sobta comprovar-ho perquè aquell xarric ho fa més correctament que no els seus companys escolars i, a més a més, perquè demostra entendre pe a pa les lliçons dels llibres posats a les seves mans. No fa repetició dels textos per la memòria sinó per comprensió del que diuen i que, si li demanen, en farà aclariment i pot que en doni exemples. És el cas de l'estudiant que aprèn amb insòlita facilitat, que per ella es permet anar una mica *a la seva* i que algun cop es sentirà disconforme o no prou d'acord amb el que exposa algun text.

Miquel Carreras fa molt de temps —i encara no ha arribat els deu anys— que sembla tenir urgències; necessita llibres de què no disposa i no admet entretenir-se així com així a què li passin els dies, mateix que es trobés enfebrat d'alguna set; al seu davant veu obrir-se amples horitzons inèdits que es sent deletós de poder recórrer; els llibres que figuren en la sumària biblioteca que el seu pare ha format, els ha digerits un a un, i en disposar d'una memòria assats notable, li han perdut utilitat, puix que recorda tot el que ells diuen i el que contenen fins a l'extrem de poder-ne donar cites i retreure'n petits detalls; ja li són repussall. És el moment en què els seus pares, dissimulant la il·lusió que senten, procuraran complaure el fill en adquirir literatura que directament li pugui ésser de profit.

(VMC, f. 3-5)

[...]

De Miquel Carreras pot afirmar-se que mai no se'l veié lliurat a cap enginy manual ni que li fossin entreteniment els jocs d'habilitat; ell necessitava tenir llibres, puix que la lectura l'expansionava més que cap altra ocupació. El que feien els altres nois de la seva edat degué entendre ésser foteses. Donem per ja dit, doncs, que en el saltar i córrer i escridassar i en l'esbotzar-se les butxaques amb virolets, bales i ferregots, tampoc mai no s'hi sentí atret. En canvi és sabut que just poder llegir amb soltesa, mentre la seva mare rentava la roba al safareig del badiu de casa seva —traslladats al carrer de Sant Honorat, número 3, on l'avi patern tenia botiga de fuster—, Miquel Carreras, estintolat i en abandonó a la soca d'un magraner que ombrejava l'indret, pausadament i marcant punts i comes, amenitzava la dedicació maternal llegint-li llibres de Juli Verne. Cal deturar-se ací un moment per a recollir la insuperable tendresa d'una escena que mentalment és fàcil d'imaginar. Un dia i altre, mare i fill en unió s'engrescaven en el que era llegit: aquells herois intrèpids, bonatxassos i de notable iniciativa de què es serveix el fantasiós escriptor francès, tots ells eren personatges coneguts i de l'admiració d'ambdós; els acompanyaven en les seves trifulgues, prenién part en l'èxit o en el fracàs dels projectes de què feien intent i participaven del pasme que produïx l'imprevist. La mare i el fill, embadalits que es trobaven en aquella lectura, descobrien ésser de la mateixa pasta: de tan ingenus i purs, benignes.

Ara bé; la precedent escena ¿pot extraure's com a manifestació estrictament sentimental? Ens sentim inclinats a negar-ho. El prendre part torbadora en el que pugui esdevenir en qualsevol capítol d'un llibre d'imaginació, correspon a un estat de vibració emocional en què el lector, i l'oient, s'homogeneïtzen amb altres

persones per influència del que els esdevé; físicament no hi participen, però sense adonar-se'n s'han convertit en actors i partidaris dels uns per ésser adversos als altres. L'escena de la lectura no l'ha provocada la mare sinó el fill i aquest es troba interessat a fer participar d'un entusiasme nascut en ell, apte a viure en un món que poc a poc va descobrint tot descobrint-lo a ell mateix. No és el perseguir l'emoció delint el que augmenti en calories, sinó el ficar-se en l'aventura de, una mica, transformar-se en heroi-lector d'un episodi que algú forjà però que es percep real per traça de plasmació literària.

Entorn d'aquest tema podrien establir-se altres premisses derivades a un examen psicològic, però expressament volem fugir-ne per no deixatar la nostra labor de biògrafs i, també, perquè en el moment de fer-lo podria passar que les forces ens flaqueguessin.

APARICIÓ DE MIQUEL CARRERAS

Al nostre veure, Miquel Carreras apareix a Sabadell en el moment immediat a endur-se el Premi d'Honor del Concurs d'Història de Catalunya que l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana organitzà a Tarragona l'any 1918. La intervenció del jove Miquel —tretze anys—, per eloqüent i sòlida, produí l'admiració del tribunal qualificador i la de tots els reunits en aquell acte: hi hagué qui, estremit, van vessar-li les llàgrimes, el primer d'ells el P. Lluís Rodés, pedagog de natura i baró d'arrelades i nobles conviccions. Per a Miquel Carreras, tot i que devia tenir-ne molt poca consciència, aquella hora marcava la iniciació dels grans desfogaments de la seva intel·ligència, els que temps a venir prodigaria en abundor sempre que l'oportunitat se li oferís i sense en cap cas provocar-la, puix que ell mai de la seva vida no es produiria, primmirat de mena, com un avantatjat histrió de particulars gràcies i mèrits.

Existeix una fotografia de conjunt dels nostres minyons sabadellencs i el professor que foren actors en aquell Concurs, la qual, per ella sola duu a fer delicades evocacions al seu futur present: ara trobem aquells nois convertits en homes que cadascun ha pres el viarany que més li ha convingut, evolucionats a la indústria o al comerç, fundadors de famílies que coneixem, bregadors de la vida, i alguns, també, desapareguts en una existència que tanmateix i malauradament els fou massa curta. Les mirades de tots plegats estan atentes a l'objectiu fotogràfic i en cada front hi ha un nimbe de llum: en tots ells; però en el continent facial del P. Rodés i de Miquel Carreras, els frontals són més espaiosos, més oberts, presenten més poder. No ens influeix cap miratge. Miquel Carreras, amb la folra de cabells negres de què sempre disposà, es troba fotografiat al costat mateix del seu mestre, qui ja els té ben blancs i escassos, i per la posició en què apareix es veu que ha anat a enfilarse al mateix braç del cadiral que l'esclopapi ocupa. En la despreocupació de rompre l'estètica de l'agrupament no hi ha fatuïtat ni afany de singularitzar-se: Miquel Carreras comença a revelar el seu esperit d'independència.

Miquel Carreras inicià els estudis de batxillerat que tenia només onze anys i abans d'arribar als setze ja els havia cancel·lat; al seu transcurs assolí vuit matricules d'honor i la qualificació d'excel·lent en totes les assignatures; com si fos excepció, li atribuïren un «notable» que venia a ésser una ironia, per sorprenent.

En anar a aprovar-se de Filosofia i Literatura, a l'Institut, el catedràtic examinador s'esbalaià de tant com l'examinand anava preparat; el formulari de preguntes preparades a la bestreta que-

dà alterat per convertir-se en un col·loqui erudit entre mestre i deixeble; a la seva fi, el tribunal concedia la qualificació màxima a Miquel Carreras; i qui escodrinyà en el seu saber, com a penyora d'estima i de sorpresa li endreçà un llibre de poemes original seu.

Abans de sortir tan brillantment victoriós en el Concurs de Tarragona, Miquel Carreras temptà un contacte amb l'opinió pública —aquest cop anònimament— en publicar al diari local «La Gazeta del Vallès» —any 1917— un article exponent d'un vast panorama històric-polític que titulà «Amèrica i Àfrica» i al seu peu apareix una solitària lletra G., que podria ésser deguda a mala interpretació del manuscrit de l'autor per part del caixista qui, com a conseqüència, duia a total incògnita el seu nom.

Aquell treball, per l'amplària de visió i pel gruix del seu pensament, destacava notòriament de la prosa ordinària del diari i prou que cridà l'atenció; en ell, un cop descrit un períple a través del temps i en la transformació operada en les terres verges d'aquell continent, Miquel Carreras raona i fa pronòstiga al futur americà d'esperar-se-li importants crisis; segons ell, el Nou Món s'extenuarà desgastat, però resta Àfrica. I afirma: «Àfrica serà la terra que sostindrà la humanitat quan l'esgotament d'Amèrica. Àfrica serà una nova Europa».

(VMC, f. 5-9)

[...]

Com si fos conseqüència de l'èxit que li conferia la seva primera aparició en la premsa, fou en aquesta hora, que Miquel Carreras es donà a escriure articles per als diaris locals i ho féu amb alguna abundància, com si dugués escondits nombre de temes tots ells llargament covats i sempre al marge del fet divers i actual de què normalment es nodreixen les publicacions diàries. El que Carreras escriu gairebé sempre apareix anònim o amb el vague senyal d'una lletra majúscula posada després de la darrera ratlla, i els seus escrits tenen la característica d'exposar i de dir coses importants amb evident audàcia i desentenenent-se de l'extensió que li poden agafar, com si sentís fretura que tot quedi en ells clar i pròdigament argumentat. En el seu cas, l'amplada per on es mou i discorre manifesta que l'autor disposa de sobra de documentació i de poder d'anàlisi del que tracta, que és tot al revés dels qui s'estiragassen en literatura baldera perquè els seus meners són d'escàs cabal i promptes a eixugar-se.

D'entre aquests treballs periodístics —de vida fugaç i sempre apareguts en inadequat encaix— sobresurt la glossa que Miquel Carreras féu de l'oda d'Horaci: *Dulce et decorus est pro patria mori*. Estudiant-la, l'autor s'esplaià a cor què vols cor què desitges i en aprofundir-la advera dominar en absolut el llatí i conèixer pregonament aquell gran líric.

Com per amenitzar la tasca de col·laboració als diaris i al seu entremig —1919—, Miquel Carreras fa la provatura —ell de natural enemic de fugacitats— de remetre una prosa original, per nom «Lletra» als Jocs Florals Infantils de Terrassa, que li val un premi extraordinari. A continuació, dintre el mateix any, repeteix l'experiència i pren part als Jocs Florals de Girona, en l'escaiença de les festes de tardor, i amb la seva composició «Narcís» torna a sortir premiat. Ja no reincidiria més a floralejar. Miquel Carreras degué veure-ho massa fàcil —pensem nosaltres— i li perdia interès.

(VMC, f. 9-10)

[...]

[LA PRIMERA CONFERÈNCIA DE MIQUEL CARRERAS]

Per fortuna general, encara de molt no és hora d'aturar-nos en el que fou expansió de pensament i de projector de llums de Miquel Carreras. Tant o més important que la primera obra escrita de què adés donàvem detall, és la profusió d'actes culturals en què ell actuà de figura única, o sia, les conferències i els parlaments que una vegada i altra pronuncià on fos que es fes escoltar, intervencions a les quals acudien els ciutadans dominats pel prestigi que des de la primera hora es conquistà l'orador i animats d'una il·lusió i d'un entusiasme que mai no foren decebuts. En aquest ordre d'activitats, escau al Centre Excursionista «Sabadell» l'haver descobert Miquel Carreras, conferenciant: fou en la sumarietat del seu lloc social on foren recollides les primícies. L'entitat feia molt poc de temps que era fundada, ocupava un entresol baix de sostre del que durant llargs anys es digué Cafè Ibèric, al carrer del Pedregar, probablement en el número vint-i-nou; era un local quietó i fosc i, com a cafè públic, evidentment d'espai esquitit; darrera el taulell, invariable, hi havia la presència de la mestressa, una dona d'anys —la Pepa— que la recordem vestida de negre, i un cambrer amb davantal blanc que divagava per allà, místic i conformat, esperant el client que obrís la porta. En l'anacrònic establiment, un dia de l'any 1919 hi entrava l'alegria d'uns excursionistes enderiats i plens de salut i ells foren els primers a oferir a Miquel Carreras l'oportunitat de manifestar-se públicament. Aquest degué personar-se on era cridat amb el cor una mica estret però amb l'ànim ardit a fer que l'escoltessin, perquè d'això sempre en sentí alguna pruija. El debut es realitzà el dia 11 d'abril de l'any 1920. El tema que aquell jovincell de quinze anys escolli, fou: *El folklore i ses principals composicions: contes, tradicions i llegendes*. Els presents a l'acte van quedar escruixits del que el conferenciant demostrà saber i els encara avui vivents retreuen el cas sense haver-se'ls esborrat l'admiració de què es sentiren dominats.

(VMC, f. 14-15)

[...]

EXPRESSIÓ HUMANA DE MIQUEL CARRERAS

[...]

Martí Rialp ha escrit: «Certament que la fesomia és caràcter, això és, estampa de l'esperit a la carn». Miquel Carreras, pell i ungla d'aquest autor, es dedicà intensament a fugir d'un complex que feia capténir-lo i que, de no disposar de l'escreix d'intel·ligència que posseïa, podia tornar-lo malaurat: feliçment, no passà de donar-li l'aparença d'ésser home mica esquerp, com si diguéssim un repropi que tracta d'evitar acaraments i contactes. Que ningú no pugui suposar que el profund pensador sabadellenc era contrafet, ni que l'afectés l'absència de cap membre o que l'affligia algun detall personal idoni a incitar en altres un comentari jocós o un riure furtiu. Els pocs retrats que existeixen d'ell desmenten tals mancaments. Però en el pensament de Miquel Carreras sempre hi haurà, per al seu mortífic, una mica d'insatisfacció física. Tot plegat una feblesa. Cap de les seves fotografies personals mai no reflexa l'esperit selecte que el retratat escondia i tampoc se'ns apareix en el record que en guardem de vivent: la impressió és que vulgareja, talment la grisor dels adotzenats, dels que més abunden. I ell degué adonar-se'n.

Després de la fotografia on Miquel Carreras es troba al mateix costat del P. Rodés i de la qual hem fet referència, escau posar atenció al bust que li féu l'escultor Camil Fàbregas, excel·lent com a obra, però velat d'un acriaturament que no el deixa ésser prou fidel a l'original. Ara bé; tot i tractar-se d'una caricatura de valor artístic elemental, la que li féu Josep Andrade expressa amb eloqüència Miquel Carreras; és tanmateix ell: frontal i occípit prominents, coll curt, llavi carnós i un esquema d'ull incisiu; a més a més, el caricaturitzat —activitat normal— reflexiona. En aquest mateix sentit, resulta notable una fotografia de Pere Roca en què Miquel Carreras apareix vestit entremig de ciutadà i d'excursionista, encimbellat dalt d'una roca, complagut a mirar la llunyania i en expressió de satisfet a rebre l'aire que l'acaroni i que el manté tranquil. Dos dibuixos i un oli deguts a Màrius Vilatobà, són de remarcable encert. No podem referir-nos amb elogi a cap altre dels retrats que se li coneixen. Un fotògraf professional hi hagué que d'ell féu una ampliació tan llepada de retocs amb l'estampa, que Miquel Carreras fugí d'ella de tan desfet. Com devia resultar, que la seva mare va condemnar l'obra a un racó de golfa i de cara a la paret. Altres fotografies recordem d'ell posat en grup, particularment una en què hi ha Josep Puig i Cadafalch en una visita a Sabadell per motius d'arqueologia i una altra, a Sant Cugat del Vallès en ocasió d'inaugurar una biblioteca, amb Albert Bastardas i Ventura Gassol. Però Miquel Carreras mai no figura en cap primer rengle. La tímidesa li arribava fins a aquest detall.

Miquel Carreras es trobava baix d'estatura i gens apersonat i se'n dolia com si algun cop, molt secretament, hagués pogut pensar que una tan exigua caixa no corresponia a la seva humanitat pensant. I tampoc no podia dir-se que fos esquitit com ell devia veure's, puix que a l'hora de tallar-lo militarment entrà a l'exèrcit com un altre qualsevol dels deu o vint mil del seu reemplaç. Reaccionant, un dia arribà a dir que de petit també ho era Napoleó. Però en el que ell retreia del francès hi havia més sarcasme que convenciment: ell admirava les constitucions físiques sobresortints i podria ésser que la seva fascinació nasqués d'alguna «cabòria» d'aquelles que, segons ell, es troben «en el pou infectat de la solitud». I Miquel Carreras es submergí alguna vegada en ella i en sabia les llangors, que és quan, per a deslliurar-se'n, aconsella la disparatada. De fet, Miquel Carreras alimentava cabòries i es posà a disparatar lligant tractes amb fantasmes, amb déus i amb herois; amb l'astrologia, l'alquímia, la història, la filosofia i la metafísica. O sia: es trobava lliurat a tot allò que, per tant enorme, es separa del contacte amb la vida temperada i prop l'ambient material on es mouen els homes, els qui tenim els peus de fang i només arribem a fer conversa de quotidianes misèries.

Miquel Carreras tenia el caminar airós, decidit i apressat, no era home d'entretenir-se mirant aparadors ni fàcil encuriós a voler saber el que els altres comentaven en el seu interès; podria assegurar-se que mai no va sortir de casa per, simplement, anar a donar un tomb de Rambla. En canvi, en poder-se combinar una lleguda, emprenia en solitari la ruta exploradora d'un camí antic i esborrat que ell, usant del seu fi olfacte, aniria refent, orientat en la història o en la tradició, sense sorprendre's ni fatigar-lo que algunes vegades es trobés obligat a haver de fer una marranxola o que anés a parar en vinyes o conreus tapaires del que un temps fou domini exclusiu de viatgers o de ramades transhumants. La geografia d'aquesta banda del Vallès, Miquel Carreras la travessà

en totes direccions i sempre en intenció de comprendre i d'estudiar; i el fruit de les seves observacions i descobertes prou eloqüent es manifesta cada vegada que en desenrotlla el tema posat a la tribuna o en lletra d'impremta. La pràctica d'aquests esbrinaments de geografia antiga, a Miquel Carreras li feia molt de bé perquè l'alleugeria del que en ell eren normals i complicades cavil·lacions, o sia, perquè posar-se en activitat menor, gairebé només física, li era descans del cervell.

Sense cap directa finalitat, com a esplai, ell i jo una vegada ens proposàrem seguir el curs del riu Ripoll fins a trobar el Besòs i un cop en ell continuàrem el camí de l'aigua per arribar al seu delta, a tocar del mar. La petita aventura ens prengué dues jornades i no en coronàrem el final, puix que Miquel Carreras s'entretenia contínuament a fer explicació dels petits cursos afluent, dels seus orígens de naixença, del recorregut que feia i de mil particularitats alienes al que havia d'ésser una passejada fluvial amb mul·lenes, enfangaments, saltirons i dificultats. Un cop ésser a la població de Santa Coloma de Gramenet, vam acordar donar-la per acabada.

Miquel Carreras, fervorós enamorat de Catalunya, el contacte amb la terra i l'esplaiar-se en horitzons i paisatges feia exultar-lo. De retorn al seu domini i un cop reclòs en el pintoresc desgavell equació d'una cambra-d'estar-dormitori-estudi que ell es mal endegà al segon pis de casa seva, prop del trespol que li permet sentir els ocells saltironar per entre les teules i el tamborinar de la pluja i les rufagades de la botrasca que arrenca el calçobre de les parets, Miquel Carreras sentirà la fatiga de l'esforç practicat i el durà a un estat de lassitud fàcil de prolongar-se bastants dies, però que li serà delícia per tant com posa blanques de treva a les preocupacions que se l'enduen permanentment.

* * *

Miquel Carreras tenia la idea, transformada en obsessió, que no moriria vell, i no és possible saber en quin malastruc averany recolzaria el seu pressentiment. Ni els antecedents familiars —gent longeva— ni l'estar endeutat de salut no permetien fer-ne la suposició. Si d'aparença no era home com per deturar un tren, les importants despeses d'energia esmerçades sense parar i durant anys en disciplines intel·lectuals, contradirien el que constitucionalment pogués pensar-se en un edifici afectat de perilloses crelles o en ruïnes; i per més que sofrí d'algun atac de fetge, sempre l'aguantà enter i convençut d'ésser patiment transitori: el que és igual, fent demostració d'ésser un hepàtic de bon ànim. Només permetria pensar l'haver pogut encaboriar-se d'una tan patètica predestinació el fet d'ésser aficionat a conèixer absurdes ciències astrals: qui sap si repetides coincidències adverses i malèfiques algun cop el dugueren a torbar-se en tal sentit. Tot amb tot, sembla negar-ho la posició d'escèptic que Miquel Carreras adoptà sempre que hi féu referència. Els seus experiments els considerava extravagància de curios divertiment. Tan sols podria dur-nos a creure que la pre-noció de la seva mort prematura respongués a autèntic convenciment la important labor que en tan pocs anys realitzà —com si hi tingués pressa— i que tot just arribaria a poder enllestir un facultatiu d'edat propecta i encara cuitós a realitzar-la.

A la mort de Joan Crexells —feliç auguri en domini de clàssics—, Miquel Carreras publicà en el «Diari de Sabadell» (17

dbre. 1926) l'article necrològic: *El meu Joan Crexells*; era el seu vivíssim plany per aquell entranyat company d'aula que, amb l'avui savi filòleg Joan Coromines, junts formaven un triumvir que posava incipients resplendors de fama als claustres de la Universitat de Barcelona i a la tenebra dels quals els plavia comentar Tucídides mestre d'historiadors. En la seva piadosa exegesi, Miquel Carreras aplica a l'amic difunt la sentència de Marcial: *In modicis brevis est actas, et rara senectus*. (O sia: En els qui excel·leixen, la vida els és breu i la vellesa escassa.) Cita que esdevindria oportuna de reproduir dotze anys més tard quan a ell mateix podia ésser aplicada. Ara bé; Miquel Carreras, d'aquest text ¿en féu una referència erudita en ocasió del traspàs de Joan Crexells o, pel contrari, convençut de veure's venir al damunt negres núvols fatals anava amb ell i se l'havia feta seva? Cap de les dues interrogacions mai no tindrà resposta, però és significatiu de l'article que comentem el vigor amb què està escrit, la serenitat que traspuia i l'absència total de llòbreges conceptes funeraris i escatològics.

* * *

Molt abans d'ara i per dues vegades, hem senyalat ésser Miquel Carreras mica «esquerp» i l'al·lusió pot ésser arrodonida afegint-hi mica «tímid». D'antuvi aquesta era la impressió personal que es treia d'ell; i diem nosaltres: d'esquerp i de tímid sempre ho fou ocasionalment. En la seva normalitat social mai no aparegué aspre ni intractable, ni s'irritava amb facilitat, sinó que, pel contrari, tenia molt d'aguant, però esforçant-s'hi; no era pròpiament el que la gent pensava, i podria ésser que Miquel Carreras s'escudés reservadament per la por que tenia de les banalitats dels altres. Quan feia una descoberta personal avinent —i no era cas rar—, esdevenia un efusiu generós que més aviat tendia als elogis excessius, a veure favorablement més del que en realitat existia. Quant a la tímidesa de Miquel Carreras, hi ha dos aspectes a considerar: el primer d'ells hem de suposar-lo provinent d'aquell mor-tífic de què hem fet esment abans respecte la seva presència humana; i el segon, l'ésser capaç d'escalfar-se en inesperades reaccions —actitud que sempre provà de contenir— per passar a ser-li penediment i molèstia. Miquel Carreras tenia consciència de la seva condició d'intel·lectual i si bé mai no en féu alardó ni volgué prevaler-se'n, ni quedar-hi egoista emmomià i enclà a l'urc, no privava que se'n sentís guardador gelós i en aquesta posició no admetria així com així l'ésser tractat massa de tu a tu: de la seva jerarquia ell no n'ensenyava els entorxats, però li plaia que li'n reconeguessin el grau.

(VMC, f. 18-24)

[...]

Tenim dit que Miquel Carreras era un gran tímid i que sofria del complex de manca de personal presència. I ara procurarem demostrar-ho a través de dos fets.

Amb motiu de la inauguració d'una biblioteca popular al poble de l'Ametlla del Vallès, ell i jo forem invitats a anar-hi a fer-ne l'obertura. Cadascun de nosaltres va pronunciar-hi el seu discurs, i al cap de tres dies sortia al «Diari de Sabadell» una ressenya de l'acte a través de la qual els nostres parlaments resultaven tan mal interpretats que la tergiversació ja resultava divertida.

Jo no m'hi vaig amoïnar gens, però Miquel Carreras se'n va espantar, i no hi valgué res el que jo li pogués dir treient impor-

tància al fet. Ell en tenia disgust i temor. Doncs bé; Miquel Carreras reféu el seu parlament i el publicà anònimament al mateix diari com a ampliació del que havia estat una desgraciada referència. Fins llavors no va descansar-se de l'angúnia que el consumia. Era per timidesa que en sentia espant.

L'altre fou el següent. A l'Acadèmia de Belles Arts i per veus de gent lliurada a les seves plagues, algunes vegades feren entrar en la conversa el nom de Miquel Carreras; l'opinió imbecil, si no hi predominà s'hi féu sentir, i algú —pobre maniquí de cartó— permeté riure's del que era en el nostre admirat normal indumentària i descuidat comport. Aquell perboc va arribar indiscretament a la seva oïda. El mal que va causar-li li degué ésser molt dolorós, i ell va sofrir-lo en rigor de mudesa. Llavors, tombant els mesos, ve que uns dirigents per de més qualificats i de bon sentit anaren a sol·licitar d'en Carreras el donar una conferència en aquell lloc social. Ell, complagut, immediatament acceptà l'encàrrec. En el dia i hora anunciats, Miquel Carreras espiava a través dels vidres si el local ja era ocupat per l'auditori; en estar-ne segur, entrà, ocupà el seu lloc en l'empostissat i, sense esperar cap ociosa presentació, començà el discurs; el va allargar fins a cosa de set quarts sense deixar que ningú es bellugués, i al seu llarg —en un autèntic vertigen d'eloqüència— es passejà per tots els estadis de la cultura com perquè en coneguessin alguna cosa aquells qui havien demostrat no tenir-ne gens. Al final, quan la unanimitat de la concurrència revelava la forta impressió que havia causat Miquel Carreras, aquest, sense aturar-se a beure un glop d'aigua i sense esperar que li donguessin les gràcies, va sortir d'aquell lloc. Josep Sanllehí i jo ho férem amb ell. En ésser al carrer, Miquel Carreras tremolava. Llavors va arribar a poder-nos manifestar: «—I ara que es vagin entretenant a dir si sóc un tap, si duc gorra i si porto guerxa la corbata». Probablement no li hauria costat res de plorar; però qui sap si en un racó molt escondit del seu cor, s'hi acabava d'encendre, molt fugaç, una llumeneta de revenja.

En canvi, la superba amplada de coneixements de Miquel Carreras no li llevava el que ignorés coses, les més elementals i quotidianes. Quan algú, encara que fos moderadament, en una conversa encetava un tema relliscós, de contactes sexuals, de vici o d'equívocs i enginyoses trapelleres, Miquel Carreras —com se sol dir— es quedava a les seques. No ho atribuïa a interpretar. I quan en rebia aclariments, en restava tot ell escruixit; llavors hi cercaria atenuants: li costava d'acceptar-ho tal com li ho asseguraven.

(DTH, p. 15-17)

[...]

Un dels trets més forts de Miquel Carreras és el de la seva volguda independència; mai no blasma el procedir dels altres i ell es sent poc decantat als lligaments i alternances socials, encara que mai no se'n farà del tor esquerp. Respectava tothom i acudia allà on fos si el retraïment no l'en coaccionava; formà part d'escasses entitats i quan ho feia era com a demostració de simpatia, i si un objectiu determinat no l'hi duïa, poc s'hi deixava veure.

Estimava en gran manera la seva llibertat d'acció, puix que altrament els seus objectius personals i principalíssims no s'enquadraven enlloc per no ésser operants en cap dels organismes

llavors establerts dins la ciutat. Tampoc mai no es trobà adscrit a cap partit polític; i quan dins un cert règim, per virtut d'un càrrec oficial que exercí, fou coaccionat a formar-ne part numèrica, s'hi negà rotund, passés el que passés. I entre quatre o cincents el seu fou cas únic. De l'actitud per ell adoptada cal rebutjar-ne la idea d'orgull. La seva missió era tota una altra i el seu serveiment —per tant com superior, imparcial— no havia d'avenir-se a eventuais exigències de cap mena. I ara jo hi afegeixo: Miquel Carreras meritava un respecte absolut i molt diferent, perquè ell era d'una jerarquia tota singular i era, en tolerància, exquisit. Per la seva condició moral, d'abusos i grolleries se'n devia doldre vivament.

(DTH, p. 11-12)

Encara era d'una altra condició, Miquel Carreras: la d'ésser extremament «humil». Les sol·licitacions que li eren fetes, vinguessin d'on vinguessin i sempre que les sustentés intenció d'obra de cultura i de ciutadania, li eren plausibles; més, encara: les agraiïa com si, per al cas, l'afalagués el que anessin a fer-lo sortir de la seva volguda austera quietud d'estudiós fratre laic; i pel contentament que li neixia de veure que no era oblidat, aleshores es lliurava a fer que els requerents quedessin complaguts en magnificència; per aquesta seva bona voluntat, Miquel Carreras sempre fugí d'improvisacions, ans al revés, defensant-se de poder anar a parar en dilatacions i superficialitats, acabava per ficar-se en les més inesperades esplugues del tema de què feia exposició i anàlisi.

I posats que som a reflexar trets humans de Miquel Carreras, fóra imperdonable descuidar-se de parlar de la seva «generositat» puix que ell en tot moment s'obligà a ésser comprensiu i prompte a exculpar les falles de tothom i de tota mena: mai no fou apte a ésser acusador de ningú, com si al seu pensar no capigués la idea del delictes o de la infracció, sinó l'existir formes diverses de foraviament del que és convenient i recte.

De la mateixa manera, per excés de llarguesa, a Miquel Carreras una particular activitat intel·lectual se li presentava inoperant, i no per manca de preparació: la de la crítica; tant com pel seu saber i entendre, podia proporcionar il·lustració i clàries en el camp de les especulacions i en obra d'intel·ligència, de practicar ell la funció d'aristar, el que digués perillaria de resultar negatiu: ho trobava bo gairebé tot i, massa sovint, excepcional; admirava qualsevol obra dels altres per càndida bondat i també —subratllem-ho— per timidesa. Una seva subjectiva reacció crític-analítica podria venir algun temps després, que és el que li passava. De la mateixa manera com per la seva ingènua condescendència s'arriscava a ésser un mal crític, tampoc no oferia massa garanties d'esdevenir un sagaç bon jutge.

Miquel Carreras encara practicà altres aspectes de generositat: la de la seva personal donació i la dels seus diners. Doctorat en Dret, del seu consell sempre refusà estipendi de ningú en fer acció de voler-lo retribuir. Tot al revés, topar un mendicant el comovia fins a sentir l'obligació d'acudir en auxili seu i —que és cas!— alguns cops no donà deu cèntims, que aleshores era òbol corrent, sinó una pesseta o una peça de cinc pessetes, si s'esqueïa ésser la primera moneda que li havia sortit de la butxaca. Dels diners n'ignorava el valor. A més a més, Miquel Carreras suportà, resignat i mut, un excepcional cas d'abús: essent Arxiver de l'Ajuntament, trobà en tal oficina un auxiliar —astut Tartuf seu— qui,

sense que li prometés el Cel, mantes vegades s'apoderà del sou mensual que li corresponia cobrar. I no pot assegurar-se que a continuació Miquel Carreras no es formulés adequades i sentimentals consideracions per a disculpar el seu expoliador.

Per a sortir d'aquestes lloables i sorprenents extremitats, escauria ara parlar de Miquel Carreras, creient, de no ésser que ell mateix ens alleuja de fer-ho i es val del seu germà bessó, *Martí Rialp*, qui en breus i terminants períodes tan clarament es situa. Nosaltres només podem testificar que el seu comport era d'ésser catòlic exemplar i obedient submís de Jesucrist i que, com Ell, arribà un moment que volgué ésser honestament circumcidat. Ànima enduta d'altres passions, sentia la religió en soldat amatent a defensar-la i si no fou gens decantat a fer-ne pública manifestació, ni l'en privà la indiferència ni deixà de prendre-hi part mentalment i compungit. Miquel Carreras diu: «Sentim a dins el flam de la fe, com a primera i irreductible calor de la vida, i el veiem a fora, al lluny, com una foguera de pleta, que ens promet companyia segura, dins la freda muntanya fragosa, correguda de llops».

Aquesta superba traducció d'un estat, sempre he cregut ésser influència d'una anada que Miquel Carreras féu a Núria. Del vast cercle orogràfic d'aquest formidable indret de Catalunya, ell en retornà gairebé transfigurat; ben sol i ben lliure, allà va passar tres dies de sorpresa en sorpresa i de descoberta en descoberta, i podria ser que posat al cimerrull ventegós d'una qualsevol d'aquelles muntanyes que coronen l'ermitori de la Verge, abans que dreçar-s'hi soberg, Miquel Carreras degué caure-hi de genolls i com en èxtasi. Núria li produí una forta sotragada i per molt de temps l'evocació del muntanyam d'allà li feia florir els més candents elogis. Que a vegades un escenari natural i amb tot el seu misteri pot colpir-nos l'ànima fins a derivacions lligades amb el meravellós.

Encara, com a tanca, anotem ací el que Miquel Carreras ha escrit: «És la fe un desig de salvar-se, de travessar la mar de la vida i arribar al país on les nostres il·lusions són veritat».

Miquel Carreras, un dia que no sabem, degué fer-hi entrada en harmonia d'entusiastes acollences.

(VMC, f. 24-27)

LA PERSONALITAT DE MIQUEL CARRERAS

{...}

L'any 1922 —quan ell és un batxiller que tan sols en compta disset— començà els estudis de Dret i Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona i al final de curs tres matricules d'honor apuntaven la seva aplicació. L'inici no podia ésser més favorable. Doncs bé: malgrat d'haver tancat l'any escolar tan brillantment, en anar a començar el segon Miquel Carreras es separà voluntari d'aquelles aules i determinà seguir els estudis com a alumne lliure. ¿Què li havia passat? ¿És sentia disconforme amb el sistema pedagògic que allà es seguia? ¿El molestava, dia darrera dia, haver de fer el viatge a Barcelona per anar a escoltar la lliçó de tothom? Atès el seu tarannà de molest quant a puntualitats horàries, podria atribuir-se a aquesta per ell incòmoda obligació. Però també pot ser que nosaltres en coneguem el secret. Un dia, en ple funcionament de l'aula, catedràtic i alumne entraren en viu i públic diàleg i entre els estudiants aquell fou espectacle de fer-hi gresca;

Miquel Carreras sostenia raonaments oposats al que el professor havia explicat i les impugnacions entre ells dos s'agrejaren fins a un extrem en què, sense que pogués dominar els nervis, ofuscat, l'alumne incorregué a caure en una grossa violència. El cas era de difícil adob. Abans que fos promulgada per l'autoritat escolar la seva greu manca de respecte i que fos punida l'acció de l'estudiant, aquest va retirar-se de la Universitat. Miquel Carreras confessà moltíssimes vegades sentir-se sincerament penedit de la seva acció i només li quedava el conhort d'haver comprovat, una vegada i altra, que en aquell lamentable episodi la raó continuava essent de la seva banda. I si el seu contraopinant algun dia ho pensà bé, prou que podia perdonar-lo.

Durant sis anys, fins arribar el 1928, Miquel Carreras s'emparà amb ferma voluntat dels textos oficials: veure'l arribar amb aquell llibram sota l'aixella, feia escriure els seus pares. Ell, però, estava disposat a digerir-los fins a exprèmer-ne tot el suc; el seu tremp humà i la indomable voluntat que per a l'estudi posseïa es confirmaren una vegada més: que sense professor a dirigir i doctrinar els estudis, l'assimilació d'assignatures llargues i difícils només pot ésser empresa d'algú que disposi d'una intel·ligència poderosa i d'un coratge excepcionals. I Miquel Carreras en cada curs aparegué triomfador i sobrepassà en excel·lents tots els exàmens en ésser posat a prova, encara que no tot li fossin flors i violes. En arribar a la darrera prova va veure's que hi havia qui maquinava fer-lo fracassar: la intenció era reflex de la tírria existent en certs catedràtics contra els alumnes lliures. Miquel Carreras aquell dia sofrí un examen de més de quatre hores de duració. El rancorós examinador assajà tots els estratagemes imaginables per veure de bolcar-lo; les interrogacions de què es valia per desorientar l'examinand eren d'allò més refinadament capcios i absurd. Miquel Carreras una hora darrera l'altra engolí l'amarguesa que li adollava aquell despitat, fins arribar que un dels qui formaven el tribunal s'alçà en protesta d'un procedir que qualificaria d'atropell. La prova havia començat a les quatre de la tarda i cessà estrangolada en ésser un quart de nou del vespre.

Cada any, en arribar la fi de curs, a tots els qui sobrepassàvem l'ésser només coneguts de Miquel Carreras, ens dominava la inquietud de saber-ne el resultat. Després en faríem íntima celebració. Aquest interès consta que existia igualment en la càtedra, puix que professors seus li tenien posada consideració i confiança i aspiraven a confirmar-les.

L'humanista doctor Joaquim Balcells, a partir de la primera coneixença, sentí per a Miquel Carreras especial afecció i el nostre jove estudiant el corresponia fins a prendre'l confessor seu. La dedicatòria que un dia li posà al llibre *Línies d'història ciutadana* és, en aquest sentit, ben expressiva. Vegeu-ne aquests fragments: «Poca cosa li ensenyarà, caríssim professor, aquest llibre respecte de Sabadell: li serà més aviat un document per a comprendre'm a mi que per tants conceptes haig de resultar-li estrèmpol. Notarà en aquest llibre una fervor potser excessiva per la meua ciutat, i aquesta fervor per una cosa tan secundària (sembla) és essencial en mi i és l'exemple de la manera meua general de sentir les coses. Perquè no he estat mai un home de complicacions pedants, sinó d'una simplicitat tan conseqüent en tot i tan metafísica que atribua a semblar abstrusa... Si un impuls em sento, és el de moralista; però comprenc que és molt més virit i ha d'ésser molt més accepte a Déu practicar la moral per dins... que no predicar-la a fora».

Dèiem que Miquel Carreras gaudia d'especial estima entre els il·lustres de la Universitat. En confirmació pot anotar-se que el doctor Nebot assegurava d'ell que era «el millor alumne que mai no tingué en paleografia». Nosaltres, sense cap autoritat a confirmar, múltiples vegades comprovarem la facilitat que tenia a llegir documents els més antics i de confusa escriptura que guarda l'Arxiu Municipal de la ciutat i és ben sabut que de diversos d'ells n'advertí interpretacions fins aleshores admeses correctes i que eren inexactes quan no capgirades de sentit. També resultava curiós veure Miquel Carreras escriure l'àrab recorrent les ratlles de dreta a esquerra, i prou que d'una cràtera d'estil aràbic que posseeix el feu lectura completa del text que presenta i que li fa d'adorn. Sorprenia, així mateix, que sense vidents enfarfecs donés lectura d'antics i rars impresos hebreus. I direm, encara: d'uns fragments de ceràmica ibèrica que ingressà al Museu local un soldat en època de guerra i que els extragué de terres d'Azaila (Aragó), Miquel Carreras pogué entendre les inscripcions que hi restaven i, a més a més, suposà els complements que poguessin formar el seu sentit complet.

En ordre a idiomes i per exigència de les tasques acadèmiques, gairebé és ociós dir que Miquel Carreras, polígraf, dominava el llatí i el grec, i així mateix el francès, l'italià, l'anglès i l'alemany. La biblioteca que per al seu ús particular anava formant prou que avui encara ho testimonia.

Quant als seus escrits originals, pot dir-se que no són precisament model escolàstic, ni d'estilista —segons el que avui s'entén—, ni tampoc de rigorós i obedient a totes les regles gramaticals codificades i d'obligatòria i general observança; Miquel Carreras escrivia atribuint-se gran llibertat d'expressió, que prou autoritzat estava a fer-ho per mèrits de filòleg i per la força expressiva i espontània del seu produir-se; fins i tot tenia personalitat en la puntuació dels períodes i en el seccionament dels termes de les proposicions. Els girs que Miquel Carreras dóna al seu pensament són tots altres que aquells que permeten intuir la continuació del text llegit, i això no perquè cerqués l'establir estranys sil·logismes, ni per distingir-se com ho faria un esnob d'atreuiments i d'estranyes joglaries, sinó perquè les més impensades i rigoroses maneres en eco clàssic l'assaltaven incontenibles i ell les acollia sorprès i benvolent. De no deturar-se a sospesar el que diem quant a Miquel Carreras literat, algú podria suposar-lo un anàrquic d'allò establert, i no hi ha res que el n'acusí: la seva prosa, per més que mai no s'escorre llisquívola com si diguéssim a flor d'aigua, per raó de néixer de profundes lucubracions, sempre apareix densa, precisa, tallant i subjugadora i en tot moment aflora les gràcies d'una estructura en els segles immòbil i en matèria massissa.

Ja llicenciat, l'any següent —1929— Miquel Carreras anà a Madrid a doctorar-se en Dret i Filosofia. Fóra de debò interessant conèixer els apunts que s'endugué allà —si en feu, puix que sovint es refiava de la memòria— i les tesis per ell desplegadas en prova tan compromesa i que —pel que revelarem— havien d'ésser notables a tot ser-ho. La convocatòria d'aquelles oposicions, pel que fos, aparegué molt restringida i, com en justificació, el temari era abundant i de difícil accés. Un cop practicat el primer exercici general, les exclusions foren nombroses i els opositors quedaren reduïts a tres: un frare provecte i amb tota la barba, un coronel de l'Exèrcit i el nostre Miquel Carreras. Extreta la insaculada

da bola que establiria l'ordre de les intervencions, pertocà que fos el nostre biografiat el primer a examinar-se. Com es produïren les explicacions oposicionals no pot saber-se, però ens resta el dret de suposar tot el que en eloquència i saviesa degué abundar Miquel Carreras de pensar que l'endemà, en la prolongació dels enregistraments de capacitat, el frare no cixí del claustre ni el militar de la caserna. Miquel Carreras quedava automàticament doctorat per propis mèrits i per incomparecència dels seus contrincants.

L'anècdota d'aquesta contesa fins ara ha estat coneguda de molt pocs i si la divulguem és valent-nos que Miquel Carreras no pot sentir-ne sufoc ni fer-ne protesta. Ell, pudorós, contà la perípècia sense fer-hi gota de platxèria. De no ésser el poder oferir un tan daurat i frondós lloer als seus pares, qui sap si des de les fondàries del seu sentir algun moment es sentí condolit d'aquell final per als altres gairebé dramàtic.

Ens trobem en l'any 1929.

MIQUEL CARRERAS IMPULSOR DE PATRIOTISME

Llicenciat en Dret i amb els doctorats de Filosofia i Lletres i Història a la butxaca, Miquel Carreras sembla no saber què farà, en quina particular activitat aplicar els seus coneixements. Evidentment, pot aspirar a prendre moltes i diverses direccions d'òptim profit professional. Però resulta ésser un indecís despreocupat de donar gaire importància a la situació de ciutadà preclar que s'ha guanyat i com si per manifestar-se donés temps al temps, que, mentrestant, allò que pugui venir ja vindrà per sí sol. També podria ésser que, estoveït de tanta de dedicació a estudiar i a obligar-s'hi, necessités de prendre's algun prolongat repòs. El cert és que en aquest moment sent el goig de respirar assossegadament perquè no té obligacions que el tiranitzin. Igualment, es troba complit en el servei militar. A Miquel Carreras l'ésser soldat no li fou desagradable ensopoc: n'acceptà l'obligació com si entrés en exercici d'homenia; mai no es lamentà de resultar-li ni feixuc ni llarg i algun cop degué sentir-ne honorament, en especial quan el manaven a fer guàrdia al castell de Montjuïc; d'ésser guardador d'una fortalesa potser en sentí distinció; ell contava els atzars de les nits en què hi era sentinella alerta ficat dins la garita, enfardellat de roba burata, basta i freda, el vent xiulant espitllera endins, les mans enfredorides sostenint el fusell, el matxet penjant-li del cenyidor i el crit sincopat dels altres vigilants que no permet la son ni el distreure's; des del seu lloc, Miquel Carreras podia veure el mar, tan extens, i les esmorteïdes llums dels vaixells dorments en el port; la seva felicitat total hauria estat colpir-lo el sobte d'un galió pirata ple de males intencions —com temps era temps— i que els canons allunyarien amb foc de xafarango; es sentia amo de l'enorme esplanada que cobreix l'obra de fàbrica i podia observar la torre de senyals que amb el seu joc de boles avisava la presència d'una embarcació sol·licitant permís d'entrar; després, en fer-se clar, a la seva esquerra Miquel Carreras descobria el Montseny; al cantó de ponent el Llobregat i el monumental orgue de la muntanya símbol de Catalunya; molt enllà d'enllà, pressent la Tarragona romana, mentre que als seus mateixos peus veurà sorgir el prodigi de la comtal ciutat de Barcelona que es desensunya per a reprendre la feineria activitat. A Miquel Carreras, sortit de la golfa de casa seva, trobar-se a Montjuïc, en funció de soldat responsable, el transformava en un co-

ratjós que, decantat que hi era per natura, allà podia esplaïar fabulosos magnífics somnis.

Miquel Carreras ha vingut vivint sense gaires relacions i tractes socials i no ha posat atenció a moltes mínimes i normals quotidianes coses. Però, per sort seva, Joan Llonch, fabricant i en molts aspectes inquiet patriota, se l'ha atret al seu costat i ho fa establint una setmanal reunió de gent apta a manifestar el seu sentir i el seu deler amb absoluta independència; per aquesta iniciativa, al llarg d'onze anys, en l'esplèndida casa pairal de l'acollidor, cada dilluns, hi ha còncave en color de ciutadania: polítics, escriptors, periodistes, poetes i afectats a les belles arts, tots ells en esperit de cultura i de catalanitat, fan el conjunt. En aquells memorables *dillunsos* es debaté de tot, amb respecte i polidesa, i d'ells sorgiren iniciatives de felix coronament. D'assistir a tals reunions, Miquel Carreras en féu una autèntica festa i els qui un dia i altre vam poder-lo escoltar, també. L'opinió ponderada i l'il·lustrat comentari, sempre li van correspondre, sense posar-hi cap esporell d'èmfasi i lluny de perseguir l'imposar-se personalment. D'haver-hi hagut algú curiós de recollir el cabal de lluminoses opinions que allà vessà Miquel Carreras, ara en quedaríem sorpresos. Constatem-ho: en expansió que havia de ser-li saludable, aquelles sentades col·loquials imprimiren en Miquel Carreras una agilitat que esborraria d'ell anteriors brusquedats i li foren un bé efectiu.

* * *

Des de juliol de l'any passat —1928—, Miquel Carreras és Arxiver del municipi de Sabadell i en l'espaiós pla superior del seu edifici hi ha trobat un grat refugi; sempre sap on anar i podria dir-se que hi és present tothora i que no se'n mouria; en sortir-ne té l'expressió d'un captivat, els ulls li esplendeixen i manifesta estar content. De tot el paperam que el volta, allà emmagatzemat i en mudesa —pergamins, cedularis, lligalls de documents, col·leccions i reculls de tot allò en general cenyit a l'interès de la ciutat—, Miquel Carreras se'n sent l'amo, el guardador i l'obligat escodrinyador; es troba vigilant d'un tresor que per ell no té preu perquè serveix el seu patriòtic amor a la terra i que sentirà augmentar tant com més furgui a extreure'n coneixences. Miquel Carreras es sent submergit en el seu element. Així ha pogut anotar: «L'oïda atenta sent la fressa del temps a través dels arxius». I per la seva fina percepció el nostre Arxiver un dia i altre pot sentir-se company vilatà de Joan Cristòfol Calvet d'Estrella i de mossèn Meca, allà en el XVIè segle; ésser admirador de Joan Marfà, el qui en el XVIIè escriví el Llibre dels Privilegis de Sabadell; figurar volenterós col·laborador amb els Amat i Duran, hàbils i astuts en el procedir polític, entrats en el XVIIIè segle; addicte a Josep Salvany, quan la Guerra de la Independència (1808), i sempre i en tot moment solidari del poble en la joia i en les tribulacions que són el mosaic violat i contrastat del clos on des de la foscor del temps convivim.

La història local bull en el cervell de Miquel Carreras. És en aquest moment que elaborà les seves *Línies d'història ciutadana*, o el que és igual, la primera valenta declaració pública d'alt i radical patriotisme que es produeix a Sabadell. Amb aquest llibre, Miquel Carreras dóna la impressió que no ha pogut contenir-se a publicar-lo per la seva febre de sabadellenc. Perquè Miquel Carreras sempre fou valent del que sentí. Cert que de la nostra història només n'apunta trets els principals, però la visió general hi

és prou obiradora perquè pugui fer pensar en una obra a escriure posteriorment, ampliada i que exhaurixi el tema. Les històries de Sabadell fins aleshores publicades adoleixen de manses i de repetidores. En canvi, les *Línies d'història ciutadana* aporten una manera historiogràfica nova i, de molt endavant, són precursors del sistema que podríem dir d'ara mateix propugnarà adoptar el malaguanyat professor Jaume Vicens i Vives. Aquest primer llibre constitueix la part inicial de la deixa literària que Miquel Carreras atorgarà a la seva ciutat. I encara, confirmant el seu entusiasme i generós de mena, fa gràcia dels drets que li corresponen per d'aquesta manera contribuir a l'Exposició de Sabadell Antic que un grup de joves compatricis muntà en els salons de la nostra per tants conceptes magnífica Caixa d'Estalvis.

Miquel Carreras, atrafegada formiga previsor a recollir gra, segueix a l'Arxiu Municipal anotant tot el que és fruitós al seu interès, d'ell treu notes d'inextricable cal·ligrafia i comença la creació d'un fitxari que facilitarà el fer-ne consulta. Sent tanta de passió en el que descobreix, que no pot resistir el recollir-ho tot, minucios en la seva comesa i com si pensés que un dia o altre podrà utilitzar-ho algú.

Mentre Miquel Carreras sembla totalment ocupat en recerques d'escrits i en la interpretació de documents de l'antigor, apareix en el vol. I de la Biblioteca d'Estudis Comarcals amb l'assaig *Per la història espiritual del Vallès. La vida íntima de Sabadell*, dens de contingut a través de quaranta pàgines d'apretada tipografia, ambicions de fixar fesomia i caràcter a la col·lectivitat humana del rodal i amant a reclamar per a ella els legítims nobles títols que acredita. Els epígrafs dels capítols que presenta, deixant a part les abundants subtítolacions que en fan glossa, són aquests: «Qüestions relacionades amb la geografia», «Vida de la col·lectivitat», «Els caràcters de la personalitat sabadellenca» i «Els homes il·lustres».

Heu-vos ací la tanca que Miquel Carreras posa al seu estudi: «...El principi de la valor absoluta de les vides estimula el renaixement moral dels individus, com el de les persones col·lectives: ciutat, comarca i nació, la qual cosa implica el deure de rellevar-se a si mateix i d'obtenir un coneixement amorós i lúcid de la ciutat i de la comarca».

MIQUEL CARRERAS, PEDAGOG

L'adveniment de la República —14 d'abril de 1931— no modificà en cap sentit la vida, opinió i labor de Miquel Carreras. Allò que ahir era, avui no és; el que és avui, qui sap demà si serà. Ell degué reflexionar així, més o menys, que prou experiència té recollida dels profusos coneixements d'història en què pot recolzar-se. Entera d'on som tenim dit que Miquel Carreras mai no s'adcriví a cap partit ni grup polític: altrament hi hauria balderejat per trobar-se molt lluny del comerç dels homes; però d'ell es percebia certa tendència a simpatitzar amb la popularitat i si no ho demostrà explícitament, podria ser que fos per tàcit temor als excessos de la gent irresponsable i perquè desaprovava enèrgicament tot el que pogués derivar a violència. Des d'un altre punt de vista, Miquel Carreras mai no discriminà entre rics i pobres: sempre tingué una sola mesura i un mateix rasador per uns i altres.

A Miquel Carreras, sense que hi fos insensible, mai no el feren distreure ni mutar els tragets del carrer: vivia dominat dels

objectius que ell mateix s'imposà i a ells era fidel i constant en dedicació: l'Arxiu Municipal, palau dels seus somnis, el tenia seduït.

Bon punt constituir-se l'Ajuntament republicà, la seva Comissió de Cultura abordà resoldre el problema que a Sabadell presentava l'ensenyança primària, per la seva ineficàcia. Per a temprar-ne la solució calia reunir tota mena de detalls i antecedents; i la recerca, consegüentment, correspongué a Miquel Carreras el realitzar-la. Ell ja havia tractat la qüestió —com pot comprovar-se— en un conjunt de nou articles publicats al «Diari de Sabadell»; però ara calia superar el plantejament que aleshores féu del cas i precisar-lo a efectes de total eficiència. El nostre jove Arxiver es donà amb passió a l'encàrrec i aviat assenyala i informà en relació a tres períodes determinats: el de la vinguda dels Escolapis, en 1814; el que va d'aquest any al 1857 —moment de regulació oficial de l'ensenyança per la Llei de Claudi Moyano— i el període que arriba al 1931, quan va a escometre's l'ampliació i reforma en proporcions les més conspícues. La informació, per precisa i completa, fou acollida amb elogi. Un cop lliurat el seu estudi, Miquel Carreras quedava afanquit a continuar el que a ell convingués; però, insatisfet i sedent d'historiar, aleshores es lliurà a extreure de l'Arxiu tot el que en propòsit d'ensenyament es duia acomplert a Sabadell, i ho emprèn a partir del XVIè segle. El devesall de dades que a aquest fi reuneix és aclaparador i per elles ara pot considerar-se meritori el que els organismes públics locals han fet a profit del millorament educatiu dels ciutadans: de l'ensenyança única de primeres lletres, gradualment, es passà a la de gramàtica i a la de música; després, molt més ençà, s'implantaren les assignatures d'aritmètica, ortologia, àlgebra i urbanitat; i encara més tard, l'ensenyança d'adults, joves i noies; darrerament, en 1866, s'implantà la formació de batxillers. A partir d'ací Miquel Carreras torna a detallar i comentar les nombroses institucions docents que amb vària fortuna han estat creades a Sabadell. Aquest estudi ocupa setanta-tres pàgines del volum *El problema de l'ensenyança primària a Sabadell*, edició de la Comissió de Cultura del Municipi i any de 1931.

Però a Miquel Carreras li arribaria un moment —1936— en què passaria d'informador a professor escolar: fou quan per llei de la República fou prohibit als religiosos l'exercici de l'ensenyança en el cas de no posseir títol de llicenciat. En aquesta hora, Miquel Carreras prestà el seu ajut desinteressat —sempre és així!— a les Escoles Pies transformades en «Institut Escola Manuel B. Cossío». D'altres Instituts l'havien requerit per a valer-se del seu doctorat, però Miquel Carreras no hi accedirà per més bé que li paguin: ell continua sentint amor a aquell superb edifici que freqüentà de jovenet i a la seva història; allà és on trobà els seus primers preceptors i on recollí les primeres llums del saber en què en aquest moment esplendeix.

A l'Institut Escola Cossío (que Miquel Carreras sempre en dirà els Escolapis) anaven al seu càrrec les assignatures de Filosofia, Història i Llatí, i en la disciplina d'aquests ensenyaments desdoblà particulars sistemes magistrals que arribaren a seduir els alumnes fins a un punt que tots ells es convertiren en devots admiradors seus; a més a més de les explicacions verbals que un dia i altre els donava en l'aula, arribà a la practicitat del seu ministeri emportant-se'ls en escenaris directes i naturals on poder comprovar allò que havia estat lliçó. Independent i lleial al seu criteri

i al seu pensar, mentre a fora eren imposades restriccions i negada la pràctica de la religió, als seus alumnes de llatí Miquel Carreras els feia traduir textos bíblics. I és agradable poder dir que mai, per ningú, no li'n fou feta objecció.

Simultaneant la seva actuació en l'Institut Escola Cossío, Miquel Carreras entrà de professor a l'Escola Industrial i d'Arts i Oficis i en ella, acordant-los al caràcter d'ensenyament popular que sempre s'hi ha donat, desenrotllà uns Cursos de Cultura General en quinze lliçons que es doblaven i àdhuc triplicaven quan el seu glossament ho feia necessari. Ens plau, perquè pugui formar-se opinió del que foren i del seu harmònic procés, donar-ne els seus enunciats. Primera lliçó: Cultura de l'home. Cultura d'un poble.— 2a: Ciència. Classes de ciències.— 3a: Art. Les cinc belles arts.— 4a: La moral. Les seves obligacions.— 5a: El Dret com a facultat i com a regla.— 6a: Economia. Treball. Indústria.— 7a: Activitats comercials i serveis socials.— 8a: Etnografia.— 9a: Branques principals de les races.— 10a: Extensió de l'anterior estudi.— 11a: Climes. Importància del clima.— 12a: Història. La terra. L'home.— 13a: Prehistòria i història.— 14a: Períodes de l'Edat Antiga i 15a: Període de l'Edat Moderna. El senyor Antoni Forrellad, aleshores Director de l'Escola, mai no ha parat de retreure la impressió d'home excepcional que en coses de cultura demostrà ésser Miquel Carreras.

Hem encapçalat el capítol posant «Miquel Carreras, pedagog» i ara, evocant-lo en el seu practicar de cada dia, ens adonem que de pedagog ell sempre n'actuà, puix que era dèria seva descobrir i conèixer per a ensenyar als altres. No sabem que mai vagi escriure res d'imaginació, el que se'n diu fer literatura. En canvi, explorador de les grans frondes del saber humà i en els fets de la història, el complaia divulgar-ne les ensenyances que n'havia tret i fer-ne glossa, elogi o crítica.

Tots els qui coneixen l'obra de Miquel Carreras, han après d'ell. Els qui el coneguerem personalment, encara més.

ELS «ELEMENTS D'HISTÒRIA DE SABADELL»

Diuen d'un autor que es proposava escriure una important obra tràgica, que al seu capdavant va resultar-li un sàinet curt d'un sol acte. A Miquel Carreras li passà un cas semblant però al revés: la Comissió de Cultura de l'Ajuntament li féu d'encàrrec l'escriure un llibret divulgador d'història local, que no rebassés les cent pàgines i que fóra lliurat als escolars al terme dels seus estudis primaris perquè de Sabadell sabessin alguna altra cosa més que el seu nom. Miquel Carreras s'entusiasmà de la pensada. Tot el que començà a escriure li semblava poc; volia que els nostres minyons penetressin més endins, que entressin a prendre sentit de ciutadania i fer-los conscients de la significació del lloc ocupat. I el projectat llibret començà a créixer a ulls veients. Tanmateix ja s'hi trobava posat. I calladament, adiant l'encàrrec i desfigurant-lo, treballant-hi diríem de sol a sol, sorgí aquest llibre seu que és tot un llibràs, perquè a la seva extensió s'ajunten els mèrits positius que d'historiador demostra posseir Miquel Carreras.

Els *Elements d'història de Sabadell*, tot i ell dir-ne «elements», són descripció completa, ordenada, documentada i abundant de la nostra personalitat col·lectiva a partir del primer moment de suscitar-se. I és difícil l'explicar-se tal adjectivació, per ésser obra que en la seva amplitud sembla no haver deixat cap fisura a es-

corcollar; de fet, establint comparances amb el que hi havia escrit sobre Sabadell, el llibre de Miquel Carreras arracona tots els altres, uns cops per imprecisos, d'altres per deficitaris i sempre per abundància.

Carreras, en escriure història sempre ho fa malfiat: tem el descuit, la ignorància i la tergiversació; no es fia del que sempre s'ha vingut dient, qui sap si per repetició d'equívocs: necessita el document o el testimoni, i de no obtenir-los prou es guarda de fer afirmacions a gratient.

En els *Elements d'història de Sabadell*, Miquel Carreras mai no apareix retòric, no deixa arrossegar-se per florejaments literaris i va de dret al gra; el plantejament que adopta obeeix al principi de la constant històrica i per més claredat secciona segle per segle i segueix el mateix ordre en les parts essencials al seu desenrotllament; un cop haver-ne recollit el que tingui d'especial interès, aleshores les fixarà i si escau en farà comentari. L'exposició crítica dels fets humans i de les seves causes lògiques i naturals, en l'obra de Miquel Carreras mai no és abandonada, mateix que fos influència d'aquell Tucídides grec de qui era fort admirador i com si amb ell repetís: «L'enquesta ha estat laboriosa... i l'absència de l'element llegendari la farà menys grata a l'orella; en fi, he compost una obra que és una adquisició per sempre, no una peça de concurs que s'escolta un moment».

Però ara ens adonem de trobar-nos ficats en terreny de crítics i no és en ell on hem de maniobrar. Explicat com fou que Miquel Carreras ens deixés l'herència del seu magnífic llibre d'història, pot assegurar-se que d'ell n'estava joiós, se li veia i ho declarava ingènuament; era demostració que no li havíem pogut observar mai, però aquest cop la passejada a través de tants de segles en lloc de fatigar-lo l'omplí de goig, encara el féu més sabadellenc, i pogué intuir que en els altres obraria saludables resultats de patriotisme.

Miquel Carreras condonà els seus drets de propietat intel·lectual a favor de l'Ajuntament de Sabadell.

* * *

Al mateix any de la publicació dels *Elements d'història de Sabadell* —any 1932—, Miquel Carreras entrà d'advocat assessor a la Caixa d'Estalvis local. El caràcter més aviat administratiu del càrrec i la funció reservada dels dirigents, no permeten saber l'eficiència de la seva intervenció en tal organisme, encara que almenys bé podem suposar-la satisfactòria. Però, si més no, del seu pas per la Caixa n'ha quedat un llibret d'unes seixanta pàgines i editat en 1935, que tanmateix és un tresor d'ensenyaments, aclariments i orientacions quant a la finalitat pràctica de l'economia popular. L'opuscle es titula *Coneixences sobre estalvi* i apareix anònim quant al seu autor; és dedicat, en general, als escolars de la Ciutat i consta de cinc capítols en què, amb nombrosos apartats, es desenrotllen els següents temes: I. Estalvi d'aprofitament. II. La previsió. III. L'organització de l'estalvi. IV. L'estalvi i la riquesa del país i V. L'estalvi com a virtut.

La profunditat de pensament, les originals explicacions que sobre el tema presenta i la claredat en l'exposició, quan no l'estil en què l'opuscle està redactat, descobreixen inequívocament el seu autor. I és llàstima que la Caixa d'Estalvis no hagi disposat,

de les *Coneixences sobre estalvi* fer-ne noves edicions, tan profitoses com poden ésser a la finalitat que persegueix la nostra popular Institució.

L'ESCLAFIT DE LA GUERRA CIVIL ESPANYOLA I L'APARICIÓ DELS «CONCEPTES I DITES DE MARTÍ RIALP»

A l'hora en què Miquel Carreras podia considerar la seva vida assentada en tranquil·la normalitat —moderat en tot, casolà i abstemi— i podent esplaïar l'esperit sense limitacions de cap classe, arribava el dia 18 de juliol de 1936 i ell, contorbat, n'acusà fortament la punyida; no sabia avenir-se a acceptar la idea, al temps que som, d'una baralla àrduament organitzada entre connacionals i, d'antuvi, el fluir del pensament li quedà esmussat. Després, a mesura que la contesa s'allargava, trobaria la serenitat necessària per anar perfilant els *Conceptes i dites de Martí Rialp*.

Però, en la prolongació de la guerra, arribà un dia que Miquel Carreras, com tots els fills de mare, rebé la crida d'anar a ser soldat; ell ja coneixia els atzars del ser-ne, en tenir complits vint anys, però era en temps de pau i excepte el moment de llavors fer-ne pràctiques, mai més no havia engegat un tret de fusell. En canvi, ara... Bones amistats es captinqueren de veure de rellevar-lo ésser un oblidat pària de l'exèrcit i fer-lo entrar a ocupar un càrrec en consonància amb les seves aptituds i els seus mèrits. No ho admeté. Ell fóra un soldat ras com un altre qualsevol perquè, primordial, sustentava la idea del deure que en aquell moment la greu contingència imposava.

En estudiar l'expressió humana de Miquel Carreras, l'hem assenyalat d'ésser un gran tímid i d'ésser humil; igualment, hem revelat que es sentia en mesquinesa física fins a mortificar-lo. En la seva determinació de no voler defugir l'ésser combatent, aquests tres factors possiblement van influir-lo amb tota la seva força coercitiva. És una explicació que s'implica en el misteri i que per això mai no podrà ésser considerada definitiva o conclouent.

Durant els tràfecs de la seva incorporació als rengles militars, Miquel Carreras té el pensament dominat en l'aparició del que fóra el seu darrer llibre, els *Conceptes i dites de Martí Rialp*. Volrà poder-ne fer ofrena a algunes persones per ell estimades, però d'altra banda li dol el perjudicar l'anonimat que ell té propòsit de mantenir. Va i ve de la zona de recrutament de Terrassa on passarà per repetides revisions mèdiques per, al final, declarar-lo apte en tota mena de serveis; si aquesta resolució costà tant d'ésser presa, pot pensar-se en els dubtes dels revisors i la despreocupació de què es delataven. En aquest moment, Miquel Carreras pot creure que tots aquells metges i ajudants són una colla d'imbecils i, també, pot suposar que és tot un home. Mentrestant, i abans d'incorporar-se, als vespres, ell i jo ens veiem cada dia per corregir les proves que arriben de la impremta, lliurats que hi som amb viu interès per part d'ambdós. Miquel Carreras és de molt temps que ha vingut elaborant els *Conceptes i dites*, s'estima el llibre, i per la mateixa raó, es sent gelós d'evitar que hi surtin disbarats de cap mena. A la fi, el dia 15 de juny de 1938, es troba el volum llest, imprès i relligat, i demostra que està content; el mira i el torna a mirar i amb les mans fa com si l'afalagués; té elogis per tot i per a tothom: per l'impressor i pels tipus de lletra que hi ha posat; per Ricard Marlet, autor del boix de la portada; per la manualitat del tamany, per la qualitat del paper... Tot li està bé i —repetim-ho— està content, ell, l'accontentadís de mena

i de sempre. Se li descobreix que íntimament sentia necessitat de publicar el seu llibre. I ara ell em diu:

—Si se'n venia algun, vós mateix podeu arreglar-vos en el que se'n pugui fer pagar.

Miquel Carreras era desinteressat en tanta de manera, que no admeté ésser ell qui posés preu a la seva obra. Repetim-ho: desinteressat; però, fixem-nos-hi bé: una vegada més ha acusat la seva tímidesa.

Miquel Carreras està content de la publicació del llibre *Conceptes i dites de Martí Rialp*, i tanmateix pot estar-ne. Els pensaments que en ell s'atresoren, són d'excel·lent categoria intel·lectual; les definicions que sobre tot el que humanament pot afectar-nos estableix, és obligat admetre-les concluses, inqüestionables; la moral que el llibre transcendeix, correspon a l'expressió d'un benaventurat que fos dotat d'una especial munificència a escampar clarors a feixos.

Diu Miquel Carreras: «El flam és un respir lluminós». I ell, pel seu llibre, ve a ésser una incessant foguera de veritats que aviva amb el vent de la pròpia respiració. Mai no és somnugar ni es produeix amb vagorosa gansoneria. Els seus pensaments talment vibren de tant com són de transparents. I quant al seu estil literari, apareix tan escarít, que en la seva concreció no admet dubitacions ni malentesos; oi més, el que ell diu permet d'organitzar singulars periples a les foràries de l'inefable. En els *Conceptes i dites* no hi ha versets ni exactament sentències, sinó formidables advertiments morals i filantròpics que vénen plasmats en ecos de grec i de llatí antics i que ritmen sensiblement amb el nostre temps i la nostra expressió.

En els *Conceptes i dites de Martí Rialp* es perceben aures d'immortalitat a orejar la testa de Miquel Carreras.

* * *

Ell i jo ja no ens veuríem sinó dues o tres altres vegades. En una de les tres úniques cartes que he vingut posseint d'ell, notifica: «Ací em teniu, al cantó de Can Bros, antiga colònia industrial a tres quarts de Martorell, al peu del Llobregat». Això era en el mateix mes de juny. En la següent —dia 7 de juliol— detalla: «Ara som en un poble de la província de Lleida, molt simpàtic i de molt bon estat». Qui sap a quin mal racó del món van dur-lo, però ell l'admiraria com ho admitava tot, perquè quan reposava el cos, amb els seus ulls de tira feia percepció de totes les coses i totes li presentaven tants de caires a considerar, que fóra per molt que ell no en copsés algun aspecte de bellesa i mai prou desagradable que ho fos a l'extrem de merèixer-li menyspreu.

La darrera vegada de veure Miquel Carreras, duia la fatiga a la cara. Ja sap el que són armes i el sofrir la terrabastellada dels atacs de l'enemic. Ho conta amb mitges paraules, sense cap rancor ni amb la fatxenderia de ser-ne un escapollit; parla com en confidència; descriu una situació i res més.

Passats tres dies de permís, fou obligat que Miquel Carreras retornés al seu destí. L'havia vist arribar a casa bru de cara, enfardellat de roba i amb les butxaques boquejant de tantes de coses,

que duia dins; encara, jo vaig poder-hi afegir una bona almosna de tabac. Per regraciar-me, tan sols em mirà: era no menys el seu apreciat combustible a omplir aquella pipa que, d'embussada, sovint li feia un rogall. En anar-se'n vaig haver de fer el cor fort. Em confortà pensar que anava a ajudar un meu fill.

Miquel Carreras sofrí la dissort d'anar a parar entremig d'una collada de brètols i de grandíssims ignorants. A la mala moral que engendra la guerra s'afegia la torpesa de l'ençegament en pòsit de criminalitat. Al nostre ciutadà polígraf el tenien de cua d'ull, mai no el van comprendre i se'n malfiaven; era obedient complidor i sofer, però el veien estranyament concentrat; i en escorcollar-li el sac de soldat i trobar-hi quantitat d'escrits que duia fets i que no desxifriaven per causa de la seva endiastrada cal·ligrafia i, també, per no ésser redactats en castellà, van creure que ho eren en llatí. Aquells papets determinaren Miquel Carreras ésser suspicte. Les explicacions que ell va donar no foren escoltades. No haurien de malfiar-se'n més ni vigilar-lo. Una nit els seus superiors —natura de criminals— manaren que tres soldats sortissin a prestar un servei de descoberta; Miquel Carreras caminava al mig dels seus companys, dels quals es trobava separat uns vint metres, i ell ja no va tornar: l'havien omplert de bales covardament, per l'esquena. Fou la seva mort. La creença de Miquel Carreras que moriria jove restava acomplerta.

Aquest crim, la casualitat va fer que jo fos qui el descobrí; jo, el seu amic. I us diré com va ésser.

Per fluixedats morals i malentesos d'algú, cap als finals de la guerra jo vaig ésser empresonat, i mentre als pares i germans de Miquel Carreras els rosegava l'angúnia de saber alguna notícia d'ell, a mi, en la mullena d'un racó de pati carcerari, un desconegut meu qui havia format part del seu batalló, lligant detalls i característiques, va dur-me a saber la repugnant escena que adés he descrit. El meu company de presó no va poder-me senyalar la data exacta en que es perpetrà l'homícidí ni l'indret on es trobaven, puix que eren lluny de poblat. La notícia vaig donar-la jo per un paperet posat dissimuladament al baix d'un cistell.

Passat algun temps i verificades àrdues deduccions, pot suposar-se que Miquel Carreras van matar-lo un dia del mes d'agost de l'any 1938, als alentorns de Tèrmens, petita població que es troba a la riba esquerra del riu Segre i a deu quilòmetres aigües avall de la ciutat de Balaguer. I és ignominiós haver de fer constar ací que la família del malaurat Miquel encara mai no ha rebut notificació oficial de la seva mort.

Com un heroi antic perdut en els segles i les circumstàncies, Miquel Carreras només podem evocar-lo vivent; en protagonista de guerra tan sols podem rastrejar-hi: no sabem, exacte, el dia en què morí ni en el breu espai de terra on podreix les despulles. Però acontentem-nos: Tucídides ha escrit: «Tota la terra és el sepulcre dels homes famosos». Per tant, cessin les recerques i els aclariments i que Miquel Carreras reposi en pau on sia que es trobi, que prou Déu nostre l'ha bençit en el seu sojorn.

(VMC, f. 28-47)

[...]